

Ivan Damiš, Iz moje crkvenopovijesne bibliografije, HKD Sv. Jeronima, Zagreb 1996, 320 str.

Nakon dviju knjiga istoga pisca prikazanih u *Arhivskom vjesniku* br. 38/1995. ("Ulomci za povijest Katoličke crkve u Hrvata", i "Iz prošlosti župe Čakovec"), izišla je iz tiska i treća, u kojoj su većim dijelom sakupljeni razni objavljeni članci ovoga autora koji obrađuju crkveno-povijesnu problematiku.

Knjiga koju prikazujemo sastoji se od devet cjelina, od kojih prve četiri obrađuju mariološke teme (problematika povezana sa štovanjem Majke Božje): "Povijest dviju marijanskih dogmi", "Svetište Majke Božje Trsatske", "Majka Božja u napisima velečasnog Petra Berkeja" i "Štovanje Majke Božje u Međimurju". Peti dio odnosi se na temu: "Sveci, blaženici, sluge Božje"; šesti: "Članci o Franjevačkom svjetovnom redu", a sedmi: "O pojedinim crkvenim osobama". S našeg gledišta zanimljiva su dva posljednja dijela i to, osmi: "Crkvene ustanove" i deveti: "Crkveni arhivi".

Prvi dio poglavlja "Crkvene ustanove" pod naslovom "Generalna Kurija Franjevačkog reda u Rimu", u svojem četvrtom odlomku govori o Generalnom arhivu Franjevačkog reda u Rimu (stanje do 1985). U njemu autor donosi povijest samoga arhiva, a zatim i pregled arhivskih fondova. Kako su franjevci itekako prisutni i u hrvatskim krajevima od samih svojih početaka, sasvim je logično da tu ima mnoštvo zapisa i dokumenata koji se odnose i na naše krajeve. Posebno vrijedi istaknuti rukopisne kronike franjevačkih provincija s teritorija naše domovine: *Status Provinciae s. Crucis Croatiae-Carnioliae Reformatorem* (danas sv. Ćirila i Metoda) iz 1856; *Provincia Dalmatiae (s. Hieronymi)* iz 1862. i *Almae Prov. Divi Hieronymi in Dalmatia ab anno 1756. chronicon*.

Za nas je posebno zanimljivo poglavlje o crkvenim arhivima, koji su u prvom dijelu definirani kao "odjeci Kristova prolaza kroz ovaj svijet", prema riječima pape Pavla VI. upućenima sudionicima Petog kongresa crkvenih arhivista u Orvietu 1965. godine. I tada i prije i poslije postojala je naglašena zauzetost Svete Stolice za unapređivanje crkvene arhivistike.

Drugi dio ovoga poglavlja donosi kratki povijesni pregled crkvene arhivistike, čiji počeci sežu već u prva stoljeća, sakupljanjem izvješća o mučeništvima prvih kršćana, zatim zaključaka crkvenih koncila i spisima o raznim vrstama djelovanja prve Crkve. No, zbog proganjanja mnoga su izvješća uništena, kako to navodi i Euzebij Cezarejski, pisac "Crkvene povijesti" (4. st.). Već papa Damaz (367-384) osniva papinski arhiv pored Lateranske bazilike. Spisi se čuvaju u spremištima nazivanim "scrinium", "Chartularium Romanae Ecclesiae" ili samo "chartularium". U srednjem vijeku nazivaju se "armarium", "sacrarium", "sacristia" ili "scrinium". U 13. st. papinski se arhiv naziva "tesoro del papa e della Chiesa Romana", a u 14. st. Siksto IV. odvaja Vatikansku knjižnicu od arhiva. U sjeverozapadnoj Hrvatskoj

utemeljeni su u srednjem vijeku Nadbiskupski arhiv u Zagrebu (1134. godine), Arhiv Prvostolnog kaptola zagrebačkog (1181) i Arhiv Čazmanskog kaptola u Varaždinu (1232). Prvi značajniji događaj za crkvenu arhivistiku u novom vijeku vezan je za propis o vođenju matičnih knjiga, donesen na Tridentskom saboru (1545-1563). Papa Pavao V. (1605-1621) osniva moderan centralni Vatikanski arhiv, a papa Benedikt XIII. apostolskom konstitucijom "Maxima vigilantia" iz 1727. propisuje uređenje svih vrsta arhiva: biskupskih, kapitularnih, redovničkih, arhiva bratovština, sjemeništa itd. Papa Leon XIII. otvara 1881. Tajni Vatikanski arhiv (privatni arhiv za potrebe papinske administracije) ozbiljnim znanstvenim istraživačima. (Zanimljivo je da je Franjo Rački, prvi predsjednik JAZU, istraživao u tom arhivu već u razdoblju 1857-1860. zahvaljujući odobrenju dobivenom uz pomoć biskupa J. J. Strossmayera.) Isti Papa je otvorio i Vatikansku školu za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku, također 1881. godine.

Prvi Crkveni zakonik iz 1918. posvećuje kanone 372-384 crkvenim arhivima. Za vrijeme pape Pija XII. osnovano je 1956. i Društvo crkvenih arhivista, koje počinje izdavati časopis *Archiva Ecclesiae*, a 1966. se pri Tajnom Vatikanskom arhivu izdaje *Enchiridion archivorum Ecclesiasticarum*. Godine 1978. gradi se novi dio Tajnog Vatikanskog arhiva s 50 km² novog prostora. I novi Crkveni zakonik iz 1983. sadrži mnogo kanona koji se odnose na uređenje i čuvanje crkvenih arhiva te na arhiviste, a u samom članku pisac ih navodi specificirajući i pojedino područje o kojem govore.

Treći dio govori o gradivu koje u današnje vrijeme treba ući u crkvene arhive, a zatim o uređenju i sređivanju samostanskih i župnih arhiva. Ponuđeno je i po nekoliko shema za raspored gradiva u tim arhivima, preuzetih iz stručnih časopisa.

Konačno, četvrti dio se bavi pitanjem pisanja samostanskih kronika, koje su kroz povijest pod nazivima *protocollum*, *liber memorabilium* (spomenica), *chronica* ili *historia domus* (kućna povijest), bilježile događaje u užoj i široj zajednici. Knjige pod tim nazivima, doduše, nisu identične među sobom, ali uz razlike posjeduju i mnoge zajedničke značajke, a vrlo su vrijedne s povijesnog gledišta. Također daju upute o tome što bilježiti, o načinu bilježenja i o stilu pisanja te neke tehničke pripomene.

Sve u svemu, prepuštajući drugima da ocijene preostale dijelove knjige, ovaj dio je vrlo vrijedan i koristan s arhivističkog gledišta, s obzirom na to, da nema mnogo tekstova o crkveno-arhivističkoj problematici u hrvatskoj literaturi, pa je svaki takav ozbiljan tekst i veliki doprinos te je itekako dobro došao.

Ivan Dovrančić